

РОЗДІЛ 2 ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.11.18>

ХУДОЖНЄ ВІДОБРАЖЕННЯ ДОСВІДУ ВІЙНИ У РОМАНІ ДМИТРА ВЕРБИЧА «ТОЧКА НЕПОВЕРНЕННЯ»

Горболіс Лариса Михайлівна,

доктор філологічних наук,

професор кафедри української мови і літератури

Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ORCID ID: 0000-0003-4775-622X

ResearcherID: AAD-3345-2022

У статті на основі роману «Точка неповернення» Дмитра Вербича – бійця-добровольця, захисника Донецького аеропорту, громадського активіста – досліджено особливості художнього відображення досвіду війни героями-добровольцями, які у 2014–2015 роках боронили територіальну цілісність і суверенітет України. Вибір статі на захист країни, зміна життєвих пріоритетів героїв, обставини перебування в бойових умовах, на лінії зіткнення з ворогом характеризують героїв твору. Елементи автобіографізму (спроєктовані на образ головного героя), документальна основа твору, екскурси в минуле, хронотоп роману, місткі філософські думки екзистенційного спрямування постають маркерами, що розкривають сутність досвідних знань про війну, увиразнюють загальну концепцію твору, характеризують героїв, означають кордони і розкривають змістове наповнення емоційних процесів і станів, лінії поведінки, світоглядних переконань протагоніста та інших героїв-добровольців.

Досвід війни у романі Дмитра Вербича представлено за допомогою сприймання звуків, запахів, стресових ситуацій тощо. Екскурси в минуле підсилюють характеристики персонажів, пояснюють логіку їхнього занурення в атмосферу війни. Герої творів із максимальною правдивістю зображені в реаліях війни – з сумнівами, ваганнями, внутрішніми конфліктами. Стосунки воїнів-побратимів у творі вибудовані на засадах довіри, поваги і взаєморозуміння. Стрес, травма, напруження, тривога як неодмінні «атрибути» війни, гумор як один із способів проговорення травми у романі «Точка неповернення» інформують про набуття героями цінного досвіду в умовах війни. Система образів роману є переконливим свідченням формування в українській літературі початку XXI ст. нової концепції героя-українця, воїна-захисника, який, маючи досвід переживання війни, виборює свою ідентичність, вибудовує лінію спротиву агресору, формує життєві пріоритети й світоглядні настанови, відповідні запитах часу.

Ключові слова: російсько-українська війна, травма, герой, спротив, документальна основа, автобіографізм, емоційні процеси і стани, ідентичність.

Horbolis Larysa. The artistic representation of war experience in Dmytro Verbych's novel *The Point of No Return*

The article explores the artistic representation of war experience in the novel *The Point of No Return* by Dmytro Verbych – a volunteer soldier, defender of Donetsk Airport, and civic activist. It examines how the war experience of volunteer fighters, who defended Ukraine's territorial integrity and sovereignty in 2014–2015, is depicted in the novel.

The protagonists' decision to defend their country, the transformation of their life priorities, and the circumstances of being in combat on the front line all serve to characterize the novel's heroes. Autobiographical elements (projected onto the image of the main character), the documentary foundation of the narrative, flashbacks, the novel's chronotope, and deep philosophical reflections of an existential nature serve as markers that reveal the essence of lived war experience. These components enhance the overall concept of the novel, shape the characters, define the boundaries and depth of emotional processes and states, and illuminate the behavior and worldview of the protagonist and other volunteer fighters.

The experience of war in Verbych's novel is presented through perceptions of sounds, smells, and stressful situations. Flashbacks deepen character development and clarify the logic of their psychological immersion into the war. The characters are portrayed with stark realism – grappling with doubts, hesitations, and inner conflicts. Relationships among fellow soldiers are based on trust, respect, and mutual understanding. Stress, trauma, tension, and anxiety – inevitable "attributes" of war – alongside humor, which functions as a way of processing trauma, illustrate how the characters gain valuable experience in wartime conditions. The system of imagery in the novel serves as convincing evidence of the formation of a new literary concept of the Ukrainian hero in early 21st-century Ukrainian literature: a warrior-defender who, having experienced the war, asserts his identity, constructs a line of resistance to the aggressor, and forms life priorities and a worldview aligned with the challenges of the times.

Key words: Russian-Ukrainian war, trauma, hero, resistance, documentary basis, autobiographical elements, emotional processes and states, identity.

Вступ. У сучасному культурно-мистецькому просторі від 2014 року з'явилося чимало творів – різних за жанром, проблематикою, наративною стратегією, вміс-

том біографічних та документальних матеріалів – про російсько-українську війну. Автори художніх текстів мають різну стать, освіту, вік, проте об'єднує факт акти-

візації їхнього чину в літературному процесі у зв'язку з агресією Росії. Слушно стверджує Я. Поліщук: «У літературі знову став відчутний запит на...героя, здатного протистояти зовнішній загрозі та вийти переможцем із нерівної боротьби» [1, с. 104]. У творах про російсько-українську війну герої – активні учасники українського спротиву, для багатовекторного осмислення чину яких має долучитися гуманітаристика, що «вимагає від дослідника пошуку нових способів інтерпретації глобальної реальності та народженої нею (пост)постсучасної ідентичності» [2, с. 27].

Серед численних текстів про російсько-українську війну помітним є роман «Точка неповернення» Дмитра Вербича (справжнє прізвище – Іващенко). Текст цікавив літературознавців як один із об'єктів ветеранської літератури [3], в аспекті освоєння інтертекстуальних конструкцій, що є «важливим механізмом художнього відображення світоглядних орієнтирів, культури спротиву героїв – воїнів-оборонців Донецького аеропорту – і реалізується на паратекстуальному, лексичному, характеротворчому, ідейному рівнях організації тексту» [4, с. 268]. Проте системного вивчення цього твору на сьогодні немає, що підкреслює актуальність нашої статті.

Матеріали та методи. Сучасні літературознавчі студії присвячені різним аспектам вивчення літератури про російсько-українську війну: як складової літературного процесу (Я. Поліщук), у жанровому діапазоні (О. Бондарева, Б. Пастух), у порівняльному аспекті з акцентом на світовий контекст (М. Пилинський, Л. Солодка), у теоретико-літературознавчому вимірі (М. Рябченко, Г. Скоріна). Запитаними на сьогодні є публікації (В. Василенко, О. Пухонська, А. Матусяк), присвячені проблемам травми, що в перспективі мають бути активно спроектовані на тему війни. Означені дослідницькі майданчики формують у вітчизняному науковому дискурсі літературознавчу концепцію, спрямовану на систематизацію наукових здобутків, інтерпретацію та порівняння літературних текстів про російсько-українську війну, узагальнення поглядів на героя новітньої літератури, адже незаперечним є факт зміни героя української літератури від 2014 року.

Мета статті – з'ясувати специфіку художнього відображення досвіду війни в романі Дмитра Вербича «Точка неповернення». **Завдання:** виявити шляхи художньої реалізації досвіду війни на різних рівнях організації тексту (архітектонічному, образотворчому, ідейно-тематичному, проблемному). Для реалізації мети й завдання застосовано корпус *методів*: герменевтичний метод – для системного потрактування художніх образів, ідей, хронотопу, важливих для вивчення ключових проблем, архітектоніки роману; культурно-історичний метод – для осмислення досвіду війни, а також порушеної у романі проблематики в контексті українських реалій початку ХХІ ст.; біографічний метод – для виявлення й інтерпретації фактів із біографії автора в художній парадигмі твору; принципи рецептивної естетики – для формування вектору сприймання й розуміння поетикальної специфіки літературного твору.

Результати. «Точка неповернення» – роман про воєнний досвід, коли війна агресивно заходить в особистий простір, думки, свідомість людини, і людина мусить жити за її жорстокими вимогами. Автор роману – Дмитро Вербич – боєць-доброволець, захисник Донецького аеропорту, громадський активіст, який відчув потребу вербально *проговорити* війну, спричинені нею травми, відтворити за допомогою художнього слова події, емоції, досвід активного переживання і проживання процесів спротиву. Книга, що містить елементи автобіографізму, є своєрідним підтвердженням тези Р. Кепса про те, що війна для багатьох письменників – «надто складний предмет для опису» [5, с. 19].

Досвід війни, документальна основа в романі відображені різноаспектно. Один із показових маркерів – хронотоп, який у творі про війну, наголошує Р. Кепс, «може бути просто місцем, де між людьми відбувається справжня взаємодія. Може допомогти вам (тим, хто пише про досвід війни. – Л. Г.) задавати настрій. А може й бути гравцем, формуючи дію інколи так само активно, як герої історії» [5, с. 32]. Хронотоп у «Точці неповернення» Дмитра Вербича означений активною фазою бойових дій 2014–2015 років на сході України. Однак перша локація в романі – гори Італії, місце, звідки розпочинається оповідь про головного героя В'юна, українця, який тривалий час працював за кордоном. Далі художній простір у романі представлений територіями, які на карті українського спротиву з початку російсько-української війни стали місцями звитяги, як, наприклад, Донецький аеропорт, Піски, Курахово, Старогнатівка, шахта Бутівка (деякі з них зафіксовані в назвах розділів роману). Варто зауважити про ще один топос, важливий для розуміння художньої концепції героїв, тематико-проблемного діапазону твору, – Київ (вулиці Інститутська, Михайлівська, Банкова). Часопростір столиці формує (хоча і фрагментарно) ретроспективний сектор роману, виконує важливу інформаційну функцію, є своєрідним «досьє» на героїв, присутнім доповнення характеристики персонажів-добровольців, які стали на захист територіальної цілісності й суверенітету України після участі в повстанських процесах на Майдані Незалежності в Києві.

Топоніми в романі також виконують роль інформаторів – про час, дати, які в художньому творі Дмитра Вербича залишаються «за кадром», конкретно не названі. Проте вони – індикатори чину українців, а отже, й смислові вузли їхніх активностей із художньо відтвореним корпусом вагань, захоплень, переживань, сумнівів, докорів, важливих рішень. Хронотоп роману «Точка неповернення» відтворює реалії українського політичного життя 2014–2015 років, констатує юридичну неврегульованість становища добровольчих батальйонів. Щоб подолати непередбачуваність добровольців до бойових дій (відсутність зброї, несформованість умінь, необхідних для ведення бойових дій), зауважує Дмитро Вербич, командири на місцях розробляли «навчальний план: фізпідготовка, стрільба, тактика, опанування всіма видами озброєння, орієнтування, картографія, саперна справа, домедична допомога» [6, с. 140].

У романі автор подає влучну характеристику добровольців, які зробили вибір і стали на захист суверенітету України. Кожен із них – особистість зі своєї історією, неповторним досвідом переживання війни: В'юн, Вацлав, Чуб, Чорний, Корсар, Француз, Барс, Танчик, Муха, Давінчі, Лис та багато інших героїв-добровольців, індивідуалізованих прикметними рисами характеру, лаконічними і влучними описами зовнішності, портретів, ставленням до подій, своїх обов'язків, промовистими ретроспективними мікроепізодами й репліками. Наприклад, Лис жалкує, що пропустив початок війни; простий щирий чоловік Танчик тримає на службі всю господарку, бо має золоті руки, «у ньому ніби взагалі не було зла, воно капітулювало перед чистим серцем чоловіка» [6, с. 128]; Корсар – «невиправний романтик і любитель раз на місяць “всерйоз” закохатись» [6, с. 23]; високий і сильний Барс «любив славу і увагу. Це була його друга війна. Перша – Карабах. Простий, щирий, емоційний. Його любили і поважали бійці та недолюблювало командування. Віддавав війні себе сповна, без залишку, без прихованих інтересів і лукавства. Чоловік на своєму місці» [6, с. 87]; медик Док із дев'ястою третьою бригади, якого «не міняли вже кілька ротаций, бо інші медики боялися їхати. У чоловіка вилізла грижа від тягання поранених і він прийняв знеболювальне. Від знеболювального відкрилась виразка. Він не міг їсти, блював кров'ю. Просто сидів на одному місці і поранених до нього зносили» [6, с. 45]; інтелігент і романтик В'юн, який добре розуміється на питаннях культури, щиро вболіває за побратимів, він – чутлива натура, якому жаль дерев, стовбури яких порвали уламки артилерії («Щось садистське було в цих каліцтвах. В'юн зловив себе на думці, що йому шкода деревця» [6, с. 51]).

Герої роману утримують лінію оборони, вони – основа злагодженого, сформованого на засадах поваги, взаєморозуміння й довіри організму, коли перед спільною загрозою забуваються чвари, бо необхідно консолідувати енергію спротиву, скерувати набутий досвід у русло протидії ворогу. Кожен із героїв-добровольців вийшов із зони комфорту, із затишку мирного життя, досяг точки неповернення, коли набутий досвід війни визначив пріоритети. Війна кардинально змінила героїв, вони адаптуються до змін: «В умовах максимальної небезпеки у людини вмикається “мозок рептилії”: найпростіші інстинкти, основний з яких – вижити» [6, с. 44]. Влучні характеристики героїв, художнє відтворення їхнього ставлення до обов'язків, етику стосунків в умовах війни автор доповнює важливою інформацією про емоційний і фізичний стан, переживання, мотивацію, себе-позиціонування в екстремальних ситуаціях, коли, скажімо, лише темні ночі може сховати. Слушною є думка М. Рябенко: «У ветеранській літературі жоден автор не змальовує образ бійця як жертви» [7]. Це важливий наголос для побудови концепції героя українського письменства початку ХХІ ст.

Війна має свої специфічні ознаки (наприклад, сміття біля смітників – ознака того, що бійці сприймають своє місце дислокації як постійне), має свій неповторний

пейзаж, як-от: «Коли падає лапятий сніг і навкруги стає біло-біло, це не лише красиво, а й корисно. Той сніг налипає на павутину розтяжок і їх стає добре видно» [6, с. 92]. Війна має свої запахи, і бійці навчилися їх розпізнавати, наприклад, своєрідний запах фронтових доріг, бо «жодна інша пилюка так не пахне. Якось ядуче, важко і трохи ніби кислувато» [6, с. 30], запах смерті і запах трупів. Війна має свій арсенал характерних звуків – шипіння і вибухи мін, постріли артилерії, яка розсікала повітря пікіруючим свистом («Черговий вибух – уламки зацокотіли об дах, осипаючись» [6, с. 35]); хрускіт під ногами скла, заліза, різного сміття у терміналі, стогони поранених бійців: «Давінчі закашлявся і застогнав від болю – ні, завив, – і чулося у тому витті справжнє страждання» [6, с. 40]. Герої роману вчилися бути серед звуків, що інформували про небезпеку, активність ворога, біль і страждання побратимів. Щоправда, тиша на лінії оборони теж насторожувала українських захисників: «Рідкісні хвилини тиші приховували небезпеку. Не розслабишся – все одно прислухаєшся, боїшся попустити вихід снаряда... Спокійніше, коли “шумить”. Гірше, коли тиша. У ній відчувається якийсь підступ, тиша вимотує нерви гірше за гуркіт вибухів» [6, с. 34]. Так війна переформатовує складений у мирному житті досвід сприймання і розуміння світу та його звуків.

Чи не найповніше досвід війни у романі Дмитра Вербича «Точка неповернення» відтворено на прикладі образу головного героя з позивним В'юн – його життєвих пріоритетів, філософії розуміння світу, корпусу переживань, різноманітних емоційних станів. *Зачин* (слухно обрано назву цій складовій частині твору – не пролог, а саме зачин) – момент повернення протагоніста з Італії, є точкою руху героя до зміни пріоритетів. Зачин виконує у романі роль експозиції, що зазвичай у творах про досвід війни, стверджує Р. Кепс, містить «підготовчу інформацію, потрібну для того, щоб правильно зрозуміти історію» [5, с. 72]. Така інформація «закінчується моментом поштовху... – це точка неповернення, вона запускає рух решти історії» [5, с. 72]. З іншого боку, епілог, що містить розповідь про В'юна, який після певного перебування вдома, знову повертається на фронт, умовно означає наступний етап набуття героєм досвіду на війні. Зачин і епілог огранюють історію про героя-добровольця.

На початку твору В'юн болісно переживає почуття провини перед другом – коли не став разом із ним на захист країни (а невдовзі товариш загинув): «І як житимеш ти, відступнику? Забагато запитань, їхня вага притискала В'юна до землі» [6, с. 15]. Протагоніст дізнається, що певний час не розумів мети свого перебування на війні, доки не натрапив на лист від незнайомої дівчинки, у якому розповідалося про захоплення Криму – тоді її родина виїхала до Києва. Із початком війни «вона думала, що знову доведеться їхати кудись далі, на захід. Але їхати не треба, бо є бійці, що воюють і не пускають ворога вглиб країни. “Дякую вам, що нам не треба знову тікати”, – закінчувався лист» [6, с. 95]. В'юн сховав лист – тепер «він більше не почувався

загубленим солдатом на нікому не потрібній війні. Там у Києві живе цілком конкретна дівчинка, і тепер він особисто її захищає...» [6, с. 95].

Захищаючи Донецький аеропорт, перебуваючи на інших оборонних ділянках, В'юн змінюється: він навчився слухати своє тіло, інтуїтивно відчувати небезпеку, «уже звук якось фатально сприймати арту» [6, с. 87], як, власне, і його побратими, коли працюють «Гради», поруч «лягають» ракети, то ніхто навіть не ворухнеться – «фатальна покірність долі. Чи просто втома» [6, с. 103] Війна – важка праця, адже на кожному лежить відповідальність не лише за себе, але і за побратимів. Згодом «життя на війні перетворилося на рутину» [6, с. 87]. Протагоніст усвідомлює свою потрібність, з часом він «підсів на війну», як побратим-чеченець із позивним Дев'ятий, який чотирнадцятирічним хлопцем пішов воювати. «В'юна тягнуло на фронт, боявся пропустити двіж», – констатує автор [6, с. 106].

Пам'ять тіла, подієва пам'ять тримають В'юна у війні. Про це промовисто зауважує Дмитро Вербич: «В'юну лишилася ще одна любов..., з якою не в силах змагатися жодна жінка. Любов, яку інший назвав би прокляттям. Це любов до війни. Де б не був, завжди шукатимеш нової зустрічі, завжди будеш повертатися. Розчаровуватись, іти, забувати все лихе і знову вертатися. Доки вона нарешті тебе не прийме, не забере назавжди» [6, с. 184]. Війна змінює героя не лише тілесно, але й оголює його емоційні стани. Він набуває цінного досвіду спостерігати за реакціями свого тіла – як воно готується до бою («Воно ніби невагоме, ледь відчутне» [6, с. 143]), потім він перестане розуміти війну і прагнутиме «забути весь цей сюр (війну. – Л. Г.) хоч трохи» [6, с. 96].

Дмитро Вербич зображує протагоніста у непростих і небезпечних для життя реаліях війни, не оминає складних і часом непередбачуваних емоційних станів, коли «найбільше він (В'юн. – Л. Г.) ненавидів себе» [6, с. 49], коли мучили докори сумління, що разом із побратимами не поїхав у Донецький аеропорт, бо внутрішнього відчував, свою неготовність, коли, будучи пораненим, боровся з думкою «добити себе» [6, с. 46], коли пригадувався побратим Ломік із чашкою кави і його прохання «не відправляй, командир, мене ж там (на полі бою. – Л. Г.) уб'ють» [6, с. 121], коли охоплював страх і глибока емпатія до пораненого побратима «і водночас чіткий, непорушний намір – зробити все, аби врятувати, дотримати до прийому медиків» [6, с. 41] чи коли ішов на ротацію, а його турбувало, що буде з хлопцями, хоча він тоді не почувався зрадником – «було відчуття правильності прийнятого рішення, але на душі шкребло» [6, с. 79].

Епізодів, які засвідчують жах війни, рішучість і сміливість бійців, непрості ситуації вибору, у романі чимало. Правдиво, з максимальною експресивністю, поєднаною з натуралізмом, відтворені бої за аеропорт. Промовистим, скажімо, є епізод, коли в одному з епізодів із підвалу виносили побратима й кулемет – «На якусь мить зависло питання – виносити тіло чи дорожчінну зброю? Взяли тіло» [6, с. 43].

Гострі стресові ситуації змінюють героїв роману, актуалізують стан самоусвідомлення, формують нові відчуття, новий зміст міжособистісних стосунків (наприклад, узаємини В'юна і Насті) і, на жаль, нові травми. Стресові події та їхні наслідки позначаються на психіці героїв – дехто з бійців не витримує фронтового життя, як, скажімо, доброволець, котрий чесно зізнається, що не може прийняти смертей побратимів і проситься повернутися додому, пояснюючи: «Я не так це уявляв. Це все якось дуже неправильно» [6, с. 121]. «Дякую за чесність, – відповів на ці слова В'юн, – для цього теж треба мати мужність <...> Нема чого вибачатись. Нема чого соромитись. Ти зробив те, що міг, принаймні спробував» [6, с. 121]. Дмитро Вербич мав на меті створити правдивий образ захисників. Тому й акцентує у своєму романі на станах хвилювання, тривоги, неспокою, викликаних різними обставинами, ситуаціями, випадками. Проте бійці вміли собі зарадити: страх наступити на міну максимально, до болю в очах, концентрував їхню увагу, мобілізував кожен клітинку тіла; «Був страх контрольований. Не бояться лише божевільні» [6, с. 45], – так пише про стан бійців, коли вони тримали оборону Донецького аеропорту; «Попри тваринний страх, люди зберігали рештки гідності» [6, с. 51]. Описані письменником моменти фронтового життя є частиною складної роботи персонажів над собою, тими активностями, що убезпечували їх від деструктивної поведінки.

Реакцією на неординарні події, своєрідним захистом, який формується у відповідь на стрес, початком тривалого й складного процесу проговорення героями травми, як засвідчує роман «Точка неповернення», є гумор. Наприклад, початок важкого бою в терміналі аеропорту В'юн схарактеризував так: «І розпочався Голлівуд» [6, с. 43]; гумористичний відтінок має епізод із Корсаром у соняшниковому полі, коли боєць ховався від куль сепаратистів і просив допомоги: «“Господи, якщо на те твоя воля. Не забирай мене цього разу. Я зуби щоранку чиститиму, обіцяю...” <...> Господь почув молитву. Тепер доведеться чистити зуби» [6, с. 21].

Війна транслює додаткові значення. Дім стає віддаленим, бо, скажімо, вибір В'юна його батько й сестра не розуміють. Важливі речі з мирного життя стають або маловартісними, або розкішшю на війні – як ліжко й чиста білизна. В одному з описів оборони аеропорту Дмитру Вербичу вдалося з художньою майстерністю поєднати *напруженість ситуації, значимість побратимства й промовистість деталі*: «Льоня (Леонід Кантер. – Л. Г.) підійшов до Чуба і поліз до кишені: “Тримай, привіз тобі шоколадний батончик”» [6, с. 45]. Лаконічна репліка Льоні в тексті лишається «самотньою», на неї ніхто з героїв не реагує, не пояснює нічого й автор. Шоколадний батончик, смаколик із мирного життя, у середовищі дорослих чоловіків, які перебувають на фронті, дещо зайвий, він ніби загубився у реаліях війни, як не вповні доцільна в бойових умовах річ. Коментар автора, реакція Чуба чи інших бійців, які чули репліку Льоні, залишилися «за кадром». Проте виразна кінематографічна форма подачі цієї промовистої (хоча

і гранично лаконічної) сцени формує асоціативне поле, що художньо транслює підсвідоме прагнення бійця упорядкованості, ладу, актуалізації іншої дійсності.

Досвід війни, як засвідчує роман Дмитра Вербича, фіксується і в численних філософських думках екзистенційного скерунку, що увиразнюють ідею твору, світоглядні позиції, ідентичність персонажів, як-от: ні до чого на війні не треба прив'язуватися; людина завжди має залишатися людиною; «...в ключові моменти життя вибір визначає, хто ми є, ким будемо, а ким уже ніколи не будемо» [6, с. 135]; «Солдат любить землю. А земля солдата» [6, с. 146] тощо. Ці тези претендують на розгорнуте дискусійне дослідження.

Висновки. Роман «Точка неповернення» Дмитра Вербича має документальну основу, художньо відображає бойові дії на сході України 2014–2015 років, коли добровольчі батальйони стали на захист територіальної цілісності й суверенітету України. Хронотоп, архітек-

тоніка твору, система образів, слухові й нюхові характеристики війни, художні деталі, філософський ракурс подачі ідей формують картину розуміння героями-добровольцями війни, означають лінію спротиву російській агресії. Екскурси в минуле (мікроепізоди-спогади) доповнюють характеристику героїв. Стресові ситуації, травми, екстремальні умови, в яких перебували бійці, їхнє ставлення до своїх обов'язків формують правдивий образ героя-воїна, переконаного у правильності свого чину – обороняти країну. Роман Дмитра Вербича є одним із тих численних текстів в українській літературі початку XXI ст., що представляють концепцію героя-захисника, який активно реагує на проблеми сьогодення. Образ воїна-захисника в новітній українській літературі потребує системного студіювання, з апелюванням до різних жанрів, із наголосом на порівняльні аспекти, національну самобутність, що й визначає перспективи майбутніх досліджень.

Література:

1. Поліщук Я. Реактивність літератури. Київ: Академвидав, 2016. 192 с.
2. Матусяк А. Вийти з мовчання. Деколоніальні змагання української культури та літератури XXI століття з посттоталітарною травмою. Львів: ЛА «Піраміда», 2020. 308 с.
3. Ганна Скоріна та Марина Рябченко про розвиток ветеранської літератури в Україні. URL: <https://www.armyfm.com.ua/ganna-skorina-ta-marina-ryabchenko-pro-rozvitok-veteranskoj-literaturi-v-ukraini/>
4. Горболіс Л. М., Лисянська В. В. Інтертекстуальність як механізм художнього моделювання культури спротиву героїв роману «Точка неповернення» Дмитра Вербича. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. Т. 1. С. 263–268. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/29/part_1/29-1_2023.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.49>
5. Кеппс Р. Як писати про війну. Як розказати власну історію. Київ: Смолоскип, 2021. 159 с.
6. Вербич Дмитро. Точка неповернення. 2-ге вид. Київ: Наш Формат, 2022. 192 с.
7. «У ветеранській літературі жоден автор не змальовує образ бійця як жертви», – дослідниця ветеранської літератури Марина Рябченко. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/12/24/u-veteranskij-literaturi-zhoden-avtor-ne-zmalovuye-obraz-bijczya-yak-zhertvy-doslidnyczya-veteranskoyi-literatury-maryna-ryabchenko/>

References:

1. Polishchuk, Ya. (2016). *Reaktyvnist literatury*. Kyiv: Akademvydav, 192 p. [in Ukrainian].
2. Matusiak, A. (2020). *Vyity z movchannia. Dekolonialni zmahannia ukrainskoj kultury ta literatury XXI stolittia z posttotalitarnoiu travmoiu*. Lviv: LA «Piramida», 308 p. [in Ukrainian].
3. Hanna Skorina ta Maryna Riabchenko pro rozvytok veteranskoj literatury v Ukraini. URL: <https://www.armyfm.com.ua/ganna-skorina-ta-maryna-ryabchenko-pro-rozvitok-veteranskoj-literaturi-v-ukraini/> [in Ukrainian].
4. Horbolic, L. M., Lysianska, V. V. (2023). Intertekstualnist yak mekhanizm khudozhnoho modeliuвання kultury sprotyvu heroiv romanu «Tochka nepovernennia» Dmytra Verbycha. *Zakarpatski filolohichni studii*. Vyp. 29. T. 1. pp. 263–268. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/29/part_1/29-1_2023.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.49> [in Ukrainian].
5. Kepps, R. (2021). *Yak pysaty pro viinu. Yak rozkazaty vlasnu istoriiu*. Kyiv: Smoloskyp, 159 p. [in Ukrainian].
6. Verbych Dmytro (2022). *Tochka nepovernennia*. 2-he vyd. Kyiv: Nash Format, 192 p. [in Ukrainian].
7. «U veteranskii literaturi zhoden avtor ne zmalovuie obraz biitsia yak zhertvy», – doslidnytsia veteranskoj literatury Maryna Riabchenko. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/12/24/u-veteranskij-literaturi-zhoden-avtor-ne-zmalovuye-obraz-bijczya-yak-zhertvy-doslidnyczya-veteranskoyi-literatury-maryna-ryabchenko/> [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.09.2025

Дата публікації: 03.11.2025